

Aprob,

Avocatul Poporului,

Victor Ciorbea

RAPORT

privind vizita efectuată la Penitenciarul Iași, județul Iași

Sumar:

Prezentul raport, întocmit ca urmare a vizitei inopinate la Penitenciarul Iași, este structurat pe trei capitole, după cum urmează:

1. Cadrul general și organizarea vizitei
2. Constatările rezultate din vizita efectuată
3. Recomandări

1. Cadrul general și organizarea vizitei

În temeiul art. 14 și art. 29⁷ din Legea nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului, republicată, cu modificările și completările ulterioare, în data de 15 iulie 2016, a fost efectuată o vizită inopinată la Penitenciarul Iași, având ca obiect verificarea tratamentului aplicat persoanelor private de libertate, în contextul aspectelor sesizate în presă cu privire la protestele din Penitenciarul Iași și la măsurile dispuse în acest context.

Precizăm că, potrivit surselor mass-media, începând cu data de 11.07.2016, deținuții din mai multe unități penitenciare (inclusiv Penitenciarul Iași) și-au manifestat nemulțumirea față de condițiile de detenție și au recurs la diverse forme de protest, escaladând clădirile, incendiind diverse obiecte și refuzând hrana. Deținuții au reclamat supraaglomerarea, aspecte legate de participarea la activități lucrativ și educative, programul tv, serviciile medicale și au solicitat micșorarea cuantumului pedepsei cu închisoarea și modificarea termenelor stabilite de comisiile pentru liberare condiționată.

La vizită au participat: reprezentanți ai Domeniului privind prevenirea torturii în locurile de detenție (_____ - Centrul Zonal Bacău și dr. _____ - Centrul Zonal București); _____ - reprezentantul Biroului Teritorial Iași al instituției Avocatul Poporului; _____, reprezentant al Asociației „Alternative Sociale” Iași.

2. Constatările rezultate din vizita efectuată

La data efectuării vizitei, în Penitenciarul Iași erau custodiate 1467 persoane private de libertate, la o capacitate legală de 730 de locuri, ceea ce reprezenta un **procent de ocupare de aproximativ 201% din capacitatea legală**. Activitatea Penitenciarului Iași era asigurată de un număr de aproximativ 380 persoane, angajați ai Administrației Naționale a Penitenciarelor, iar aproximativ 92 de posturi erau vacante. Cea mai mare lipsă de personal se înregistra la domeniul medical și în sectorul operativ (siguranță penitenciară și regim penitenciar).

Din partea Penitenciarului Iași au participat la discuții și la vizitarea acestuia: domnul Marius Vulpe-Comisar șef de penitenciare, Director; domnul Pompiliu Marin Dima, Comisar Șef-Director adjunct; doamna _____ medic; șefi de secții detenție.

În privința incidentelor petrecute în unitatea penitenciară ni s-a menționat că, de la începutul protestelor, fusese organizată o celulă de criză, care monitoriza situația. Personalul Penitenciarului Iași era în stare de alertă, iar o mare parte din angajați nu mai părăsiseră incinta penitenciarului de la declanșarea evenimentelor. A fost pusă la dispoziția echipei de vizită o scurtă informare (număr de camere implicate, efective implicate, o scurtă listă cu distrugerile produse, numărul de persoane private de libertate ce au necesitat asistență medicală, consultații sau internări în spitale din rețeaua Ministerului Sănătății).

a) formele de protest ale persoanelor private de libertate

Protestele au început în seara zilei de luni, 11.07.2016, la ora 19.10 în secțiile 9, 3, 5, 7 și 8. Deținuții le-au adresat gardienilor injurii, insulte, amenințări, au bătut în gratiile geamurilor, în ușile camerelor, în castroane, au distrus și au scos câteva plase exterioare de la ferestre.

În ziua de 12.07.2016, începând cu ora 09.15, deținuții din unele camere au început să scandeze cu privire la condițiile de cazare necorespunzătoare, solicitând demisia directorului, considerat ca fiind direct răspunzător de condițiile precare de detenție. Când au fost scoși la plimbare, un număr de 17-18 deținuți au urcat pe acoperișul unei curți de plimbare, iar pe Secțiile 9 și 5 deținuții au dat jos plasele exterioare ale ferestrelor. O cameră de pe Secția 9 (E.9.11) a fost incendiată. În cameră se aflau 3 persoane private de libertate, care au luat o saltea, au pus-o în fereastra camerei și i-au dat foc. S-a intervenit imediat, a fost stins incendiul, iar persoanele din cameră au fost evacuate până la aerisirea parțială a camerei.

Cu privire la seara zilei de 12.07.2016, ni s-a adus la cunoștință că, după plecarea echipei instituției Avocatul Poporului (care efectuase o anchetă în data de 12.07.2016, având ca obiect verificarea aspectelor sesizate în presă, cu privire la protestele persoanelor private de libertate din Penitenciarul Iași), o parte din deținuți au coborât de pe acoperișul curții de plimbare (ultimul a coborât în jurul orei 04.00 în data de 13.07.2016). După ce au coborât, deținuții au mers la cabinetul medical și apoi în camere, unde s-au baricadat prin legarea unor paturi de ușile de la intrarea în camere.

Alte persoane private de libertate nu au fost de acord să se prezinte pentru apelul de seară și au continuat să scandeze în camere, unii fiind violenți (aruncau pe holuri cu alimente, pâine, ziare aprinse). De asemenea, existau semnale că unii vor mai încerca să se urce pe clădirea penitenciarului, vor mai incendia lenjerii și haine.

Cât privește deținuții care protestaseră prin declararea refuzului de hrană, acesta a scăzut la 69, astfel că hrana a fost distribuită cu excepția unui număr de trei camere: E 3.7., E 3.5. și E 5.13.

Apelul de dimineață și de seară a fost realizat în perioada 12-15.07.2016, cu efectivele dublate.

În data de 14.07.2016, trei deținuți, care au făcut cumpărături, s-au urcat pe acoperișul Corpului A al penitenciarului, de unde strigau împotriva conducerii și a condițiilor necorespunzătoare de detenție. Mai mult, deținuții transmiseseră directorului penitenciarului un număr de telefon la care să fie sunați pentru negocierea condițiilor în care vor coborî de pe acoperiș. Telefonul mobil aflat în posesia acestora le fusese aruncat în noaptea de 14-15 iulie de către persoane neidentificate din afara penitenciarului cu o lansetă. În prezența echipei de vizită, directorul unității penitenciare a apelat de mai multe ori numărul transmis, însă fie suna ocupat, fie nu răspundea nimeni.

În urma protestelor, în unele camere băile și ferestrele au fost distruse complet, deținuții folosind chiuvetele și instalațiile sanitare pentru a bate în barele ferestrelor și ale ușilor. De asemenea, într-un caz a fost scoasă din beton o masă metalică dotată și cu scaune, care a fost folosită ca berbec împotriva ușii de la cameră. Au fost distruse paturile din camere și mobilierul mic, saltelele și lenjeriile au fost rupte sau incendiate, iar unele sisteme de siguranță au fost avariate.

b) măsuri dispuse de conducerea penitenciarului pentru restabilirea ordinii

Pentru restabilirea ordinii, într-un număr de aproximativ 14 camere, unde nu s-a putut realiza apelul și unde persoanele private de libertate se baricadaseră sau se manifestau zgomotos și violent s-a intervenit cu echipe specializate. **Echipele de intervenție au fost mixte, formate din angajați ai Administrației Naționale a Penitenciarelor și ai Ministerului Afacerilor Interne – Jandarmeria Română și Poliția Română.** Misiunea acestora a fost să-i scoată din camere, **fără a folosi violența**, pe deținuții care continuau să îi provoace pe ceilalți din cameră. Pentru înregistrarea acțiunii, s-au pus la dispoziția echipelor de intervenție camere video.

O parte din persoanele private de libertate din camerele respective au opus rezistență: s-a intervenit cu gaze lacrimogene, după care echipele au intrat și i-au scos din camere pe instigatori. Ca urmare a rezistenței deținuților, **intervenția s-a finalizat cu persoane rănite, iar din cauza îmbulzelii camerele video nu au putut înregistra imagini care să poată fi vizionate. Instigatorii au fost scoși din camere și transferați în aceeași noapte la alte**

penitenciare. S-a realizat apelul de seară, iar persoanele care au avut nevoie de îngrijiri au fost prezentate la cabinetul medical unde au fost examinate și li s-a acordat asistență medicală. Celorlalte persoane private de libertate li s-a distribuit hrana și li s-a asigurat programul normal.

Conducerea unității a purtat discuții cu protestatarii pe holuri și în camerele acestora, atât în seara zilei de 12.07.2016, cât și pe parcursul zilei de 13.07.2016, când atmosfera s-a mai liniștit și s-a putut face și apelul.

Revendicările protestatarilor au fost discutate punctual, iar unele dintre ele au fost rezolvate. Astfel:

- s-a hotărât ca alimentele vidate primite de acasă să nu mai fie verificate prin înțepare decât dacă la primul filtru de control există dubii cu privire la siguranța produselor;
- schimbarea numerelor de telefon pe care persoanele private de libertate le pot apela se va face doar cu acordul șefului de secție;
- achiziționarea de veselă de la magazinul unității se va face sub controlul agentului de la magazin, ceea ce va scurta perioada de așteptare;
- la secția de maximă siguranță cu grad sporit de pericolozitate se va renunța pe timpul servirii mesei la grilajul de securitate suplimentar, astfel încât deținuții să poată prelua mai ușor alimentele;
- se va monta un telefon suplimentar la curțile de plimbare;
- se va lua în considerare includerea Penitenciarului Iași într-un studiu pilot al Administrației Naționale a Penitenciarelor, ce are în vedere montarea de posturi telefonice fixe în incinta camerelor de detenție.

Au fost discutate și alte revendicări, care se refereau la montarea de frigidere în camerele de detenție și mărirea perioadei de difuzare a programelor TV (fără întreruperi pe perioada efectuării apelului).

La momentul vizitei, erau suspendate vizitele din partea aparținătorilor, iar la unele secții era suspendat și dreptul la plimbare. Dreptul de a face cumpărături nu fusese suspendat pe parcursul protestelor, astfel că persoanele private de libertate puteau să se deplaseze la magazinul unității.

3. Întrevederile cu deținuții

Echipa de vizită a avut întrevederi cu deținuții aflați în camerele unde au avut loc cele mai multe incidente violente, reținându-se următoarele:

a) revendicările deținuților referitoare la condițiile de detenție și represaliile dispuse în acest context împotriva lor.

Persoanele private de libertate au reclamat:

- **condițiile de cazare improprii**, unele camere fiind supraaglomerate, cu mobilier vechi și uzat, saltele neigienizate și vechi, fără spații de depozitare pentru obiectele personale;
- **lipsa frigiderelor** și a posibilității de păstrare a produselor alimentare perisabile;
- **infestarea spațiilor de detenție cu insecte dăunătoare**, astfel că numărul de dezinsecții și deratizări era considerat insuficient, iar produsele folosite, ineficiente;
- **grupuri sanitare necorespunzătoare**, cu dotări degradate, ce nu corespund din punct de vedere igienic;
- **calitatea necorespunzătoare a hranei**, atât din punct de vedere cantitativ, cât și din punct de vedere calitativ;
- **prețurile foarte mari practicate de magazinul** din incinta penitenciarului;
- **distribuirea în cantități insuficiente a produsele sanitare și de igienizare**;
- **represaliile la care au fost supuși, constând în amenințări, rele tratamente sau transferul la alte unități penitenciare** după înaintarea unor plângeri privind condițiile de cazare și calitatea hranei la CEDO, la instituția Avocatului Poporului sau la alte organisme interne sau internaționale.

b) măsurile dispuse împotriva deținuților implicați în protestele din perioada 12-15 iulie 2016 și consecințele acestor măsuri

În data de 13.07.2016, după vizita echipei Avocatului Poporului din 12 iulie 2016, efective aflate în subordinea Jandarmeriei și a Inspectoratului pentru Situații de Urgență (ISU) ar fi intrat în mod violent în camerele de detenție și ar fi folosit gaze lacrimogene, precum și mijloace de imobilizare (cătușe, tomfe) în cazul unui număr de aproximativ 55 deținuți.

În celule au fost împrăștiate gaze lacrimogene și substanțe iritante pentru căile respiratorii, după care s-au închis ușile pentru o perioadă de timp. Mai multe persoane private de libertate au fost imobilizate și scoase din camerele de detenție pentru a fi ulterior transferate la alte unități penitenciare.

În privința modului de aplicare a măsurii folosirii gazelor lacrimogene, apreciem că acesta ar fi putut cauza grave probleme pentru persoanele cu afecțiuni respiratorii preexistente sau teren alergic, mergând până la a le pune viața în pericol.

Mai multe persoane private de libertate au fost târâte pe jos, lovite cu pumnii, picioarele și cu diferite obiecte contondente. Unele dintre aceste persoane ar fi suferit traumatisme de diferite intensități, fracturi de membre, traumatisme faciale sau cranio-cerebrale.

De asemenea, ar fi fost transferate pe cursa către alte unități penitenciare un număr neprecizat de persoane cu o stare generală influențată, și ar fi existat un caz de deces în timpul transportului, al unui deținut transferat la Penitenciarul Bacău.

Nu toți cei care au suferit traumatisme sau au fost policontuzionați ar fi fost înregistrați în evidențele cabinetului medical al unității.

Asistentele medicale prezente la fața locului în noaptea respectivă ar fi avut o atitudine lipsită de compasiune, râzând și comentând în special faptul că sunt silite să stea peste program în unitate.

Majoritatea persoanelor private de libertate cu care s-a discutat și-au exprimat temerea de a vorbi deschis cu membrii echipei, deoarece se așteptau din nou la represalii post-vizită, așa cum s-ar fi întâmplat în noaptea de 13.07.2016.

De asemenea, s-a ridicat problema protecției insuficiente sau inexistente a persoanelor care își exprimă în orice fel nemulțumirile sau sesizează unele aspecte disfuncționale în activitatea conducerii penitenciarului. Temerea de eventuale represalii era cu atât mai mare, având în vedere evenimentele aflate în desfășurare, situația de alarmare a penitenciarului, precum și prezența forțelor de ordine ale Inspectoratului pentru Situații de Urgență și a efectivelor Jandarmeriei.

4. Aspectele rezultate din examinarea fizică a deținuților și din verificarea documentelor medicale

a) examinarea persoanelor private de libertate implicate în incidentele recente

Medicul echipei de vizită din cadrul Domeniului privind prevenirea torturii în locurile de detenție a procedat la examinarea directă a unui număr de persoane private de libertate aflate în camerele de detenție.

Nu au putut fi respectate principiile de confidențialitate și nu s-a putut asigura o locație privată pentru desfășurarea examinărilor, date fiind circumstanțele speciale, starea de alarmă din unitatea penitenciară, precum și supraaglomerarea din celule.

S-a constatat faptul că aproape toate persoanele private de libertate aflate în camerele de detenție vizitate prezentau semne de violență. S-au evidențiat:

- echimoze faciale, toracice, abdominale și de membre;

- excoriații faciale, toracice, abdominale și de membre;
- mărci traumatiche cu formă clară de baston, tomfă, bocanc situate pe diferite regiuni anatomice;
- hematoame de dimensiuni variabile;
- echimoze palpebrale, zigomatice și faciale multiple;
- plăgi plesnite minore ale scalpului;
- traumatisme și excoriații de piramidă nazală.

Având în vedere culoarea, dimensiunile textura și situarea topografică, leziunile descrise mai sus ar fi putut fi produse în urmă cu maximum 24-36 ore; pentru precizarea clară a secvenței temporale, ar fi fost necesar un examen de specialitate medico-legal.

O persoană avea membrul superior drept imobilizat într-o atelă gipsată, relatând că acesta ar fi fost fracturat în timpul intervenției forțelor de ordine din seara precedentă.

b) informații rezultate din documente

Din verificarea registrelor de consultații ale cabinetului medical din perioada 15.06-15.07.2016, a registrelor de examinare medicală ale persoanelor private de libertate transferate pe curse în perioada 15.06.2016-15.07.2016, a registrelor de consultații în urgență ale persoanelor private de libertate în perioada 15.06- 15.07.2016 și a registrelor de incidente ale șefilor de secții pentru perioada 15.06- 15.07.2016, au rezultat următoarele:

Cât privește măsurile dispuse în timpul revoltei, conducerea unității penitenciare a menționat că acestea au fost dispuse în temeiul **procedurilor și regulamentelor aplicabile în interiorul penitenciarelor în cazul unei stări de urgență sau necesitate.**

Datele sintetice obținute după studierea documentelor puse la dispoziția echipei de vizitare au relevat următoarele:

În perioada 15.06.2016-15.07.2016, au fost întocmite un număr de 239 rapoarte de incident, pentru diverse abateri disciplinare. Dintre acestea, de interes pentru situația actuală au fost:

- 37 cazuri de escaladare a curților de plimbare și blocului vechi de deținere;
- 21 cazuri de instigare la revoltă cumulate cu distrugerii și tulburarea programului zilnic.

În aceeași perioadă, numărul persoanelor private de libertate transferate pe curse la alte penitenciare a fost de 52 pe data de 12.07.2016, 4 pe data de 14.07.2016 și 19 pe data de 15.07.2016.

Din registrele de consultații ale cabinetului medical, registrele de examinare medicală ale persoanelor private de libertate transferate pe curse și registrele de consultații acordate în urgență persoanelor private de libertate a rezultat că **între 12.07-15.07.2016, și în special în datele de 12 și 13.07.2016, un număr de 31 persoane examinate medical au prezentat diferite semne fizice de agresiune, de la excoriații până la hematoame, echimoze, traumatisme faciale, nazale, toracice, abdominale sau/și ale membrilor.** S-a adus la cunoștința tuturor persoanelor aflate în această situație faptul că **pot solicita examinare medico-legală în cadrul Serviciului de Medicină Legală Iași.** Unii dintre asistați au refuzat, declarând că au fost agresati de către colegii de cameră sau au căzut.

Pentru un număr de 21 persoane private de libertate s-au întocmit bilete de trimitere către Serviciul de Medicină legală Iași (copii ale unora dintre ele - respectiv 13 - au fost puse la dispoziția echipei de vizită).

Tot în aceeași perioadă, **au fost efectuate examene de specialitate ortopedie, traumatologie, neurologie, neurochirurgie, chirurgie generală** pentru cei aflați în situația prezentată mai sus și care au dorit să fie examinați.

În registrele studiate exista și consemnarea **unor cazuri de autoagresiune – plăgi tăiate autoprovocate la nivelul membrilor sau toracelui, ingestie voluntară de corpi străini metalici (coadă de lingură); aparent, acestea nu ar fi legate de actuala situație,** ci s-ar datora patologiei psihiatrice a deținuților respectivi.

În contextul evenimentelor petrecute, reținem cazul unei persoane private de libertate, care a fost prezentată în urgență la U.P.U Iași, cu diagnosticul de **politraumatism prin agresiune, contuzii și excoriații multiple toracoabdominale, contuzie bazin, contuzie piramidă nazală, epistaxis acut oprit spontan, atac de panică.** S-au efectuat consulturi de ortopedie, chirurgie generală, neurologie și neurochirurgie, precum și examen CT cerebral, care a infirmat existența unor leziuni intracraniene la momentul examinării.

La momentul vizitei, un număr de **două persoane se aflau în refuz de hrană pentru motive diverse,** fără vreo legătură cu evenimentele recente; acestea erau monitorizate și supravegheate în infirmerie, iar starea lor de sănătate era bună.

Tot aici se afla **un deținut ce avusese o tentativă de suicid prin ingerare de substanțe caustice, aflat la cel de al treilea episod autolitic și fiind în evidența cabinetului medical cu o afecțiune psihiatrică.**

În ziua vizitei și până la plecarea echipei de vizită din incinta penitenciarului, un număr de **231 persoane declaraseră că se aflau în greva foamei,** refuzând mâncarea din

persoanelor private de libertate sau supunerea la relele tratamente. În acest context, menționăm că în cazul protestelor din Penitenciarul Iași aproape toate persoanele private de libertate prezente în camerele de detenție vizitate prezentau semne de violență (echimoze; excoriații; hematoame și mărci traumatice pe diferite regiuni anatomice). Astfel, potrivit consemnărilor medicale între 12.07-15.07.2016, și în special în datele de 12 și 13.07.2016, un număr de 31 persoane examinate medical au prezentat diferite semne fizice de agresiune, pentru 21 dintre ele întocmindu-se bilete de trimitere către Serviciul de Medicină legală Iași;

- identificarea unor măsuri adecvate de negociere și gestionare a formelor de protest;
- garantarea accesului neîngrădit la asistență medicală de specialitate pentru toate persoanele private de libertate implicate în incidente, prin prezentarea la spitale din rețeaua Ministerului Sănătății, având în vedere temerea acestora față de eventuale represalii;
- angajarea personalului medical necesar desfășurării activităților medicale din Penitenciarul Iași și achiziționarea unui mijloc de transport propriu, care să asigure accesul persoanelor private de libertate la asistența medicală acordată în afara unității penitenciare;
- examinarea posibilității soluționării revendicărilor deținuților, în special cele referitoare la gestionarea supraaglomerării în cadrul Penitenciarului Iași (la momentul vizitei erau custodiate 1467 persoane private de libertate, la o capacitate legală de 730 de locuri, ceea ce reprezenta un procent de ocupare de aproximativ 201% din capacitatea legală) și îmbunătățirea condițiilor de detenție (spre exemplu, asigurarea unui iluminat artificial corespunzător; eliminarea celui de-al treilea nivel de paturi din camerele de detenție; dotarea tuturor camerelor cu paturi și saltele noi, precum și cu mobilierul necesar pentru servirea mesei și păstrarea bunurilor și obiectelor personale; efectuarea operațiilor de dezinsecție cu o frecvență mai mare și verificarea eficienței substanțelor folosite; igienizarea și dotarea băilor cu mobilierul și utilitățile necesare; suplimentarea instalațiilor de duș și a ecourilor în camerele unde sunt cazați mulți deținuți; continuarea acțiunilor de igienizare a camerelor de deținere);
- identificarea unei modalități alternative pentru realizarea înregistrărilor video, în cazul în care sistemul video al penitenciarului devine nefuncțional.

Bacău, 4 august 2016